

BO'LAJAK INGLIZ TILI O'QITUVCHILARIDA KREATIVLIKNI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

Mo'minova Muattar A'loxon qizi

Turan International University magistranti

Gumanitar fanlar fakulteti Linguistika (ingliz tili) yo'nalishi

DOI: 10.5281/zenodo.22724882

ABSTRACT: Mazkur maqolada bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarida kreativlikni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish masalasi yoritilgan. Zamonaviy ta'lim sharoitida bo'lajak ingliz tili o'qituvchisining kasbiy tayyorgarligi nafaqat lingvistik bilim va ko'nikmalarni egallash, balki mustaqil fikrlash, pedagogik vaziyatlarga yangicha yondashish, muammolarning muqobil yechimlarini ishlab chiqish va zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan kreativ foydalanish qobiliyatlarini shakllantirishni ham nazarda tutadi. Tadqiqotda kreativlikning pedagogik mohiyati, uning tarkibiy jihatlari, bo'lajak ingliz tili o'qituvchisining kasbiy faoliyatida namoyon bo'lish xususiyatlari hamda interfaol ta'lim muhitining kreativlikni rivojlantirishdagi imkoniyatlari tahlil qilingan. Shuningdek, kollaborativ texnologiyalar va "Amaliy fonetika" fanini interfaol metodlar asosida tashkil etish orqali talabalarning kreativ tafakkurini rivojlantirish imkoniyatlari asoslangan. Tadqiqot natijasida kreativlikni rivojlantirishning interfaol, hamkorlikka asoslangan va amaliy yo'nalishdagi metodik shart-sharoitlari aniqlashtirilgan.

Keywords: kreativlik, kreativ tafakkur, ijodiy qobiliyat, bo'lajak ingliz tili o'qituvchisi, interfaol ta'lim, interfaol ta'lim muhiti, kollaborativ ta'lim, amaliy fonetika, pedagogik faoliyat, kasbiy kompetentlik

Bugungi kunda ta'lim tizimining jadal rivojlaniishi, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining ta'lim jarayoniga faol kirib kelishi va pedagogik faoliyat mazmunining yangilanib borishi bo'lajak mutaxassislarni tayyorlashga qo'yiladigan talablarni ham o'zgartirmoqda. Zamonaviy pedagog o'z faniga oid chuqur bilimga ega bo'lishi bilan bir qatorda, kasbiy faoliyatga ijodiy yondashishi, yangi pedagogik g'oyalarni ilgari surishi, ta'lim oluvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olishi hamda turli pedagogik vaziyatlarda mustaqil va maqbul qaror qabul qila olishi zarur.

Ayniqsa, bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarini tayyorlash jarayonida kreativlik alohida ahamiyatga ega. Chunki xorijiy tilni o'qitish jarayoni o'qituvchidan faqat til materiallarini tushuntirishni emas, balki ta'lim oluvchilarni faol kommunikativ faoliyatga jalb etishni, turli vaziyatlarni modellashtirishni, o'quv materiallarini turli usullarda taqdim etishni va individual ta'lim ehtiyojlariga mos pedagogik yechimlarni ishlab chiqishni talab etadi.

Kreativ pedagogika bo'yicha tadqiqotlarda ijodiy faoliyatni ta'lim jarayoniga maqsadli integratsiya qilish o'quvchilarning kreativligi bilan bir qatorda, ularning o'quv motivatsiyasi va til o'rganish natijalariga ham ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligi ko'rsatilgan. Xususan, EFL ta'limida kreativ pedagogika elementlarini muntazam qo'llash bo'yicha eksperimental tadqiqot kreativlikka yo'naltirilgan

faoliyatlarning ingliz tili o'rganish natijalari, kreativlik va motivatsiyaga ijobiy ta'sirini qayd etgan. ScienceDirect

Shu jihatdan bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarida kreativlikni rivojlantirishni interfaol ta'lim muhiti bilan bog'liq holda tashkil etish dolzarb ilmiy-metodik muammolardan biri hisoblanadi.

O'zbekiston ta'lim tizimida ham ta'lim sifatini oshirish, zamonaviy pedagogik yondashuvlarni joriy etish va pedagog kadrlarning kasbiy salohiyatini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmon bilan tasdiqlangan 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida ta'lim va inson kapitalini rivojlantirishga oid ustuvor vazifalar belgilangan. LEX.UZ+1

Mazkur vazifalar doirasida bo'lajak pedagoglarning kasbiy tayyorgarligini zamonaviy talablar asosida takomillashtirish, ularning mustaqil va kreativ fikrlash imkoniyatlarini kengaytirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Muammoning o'rganilganlik darajasi

Kreativlik masalasi psixologiya, pedagogika va ta'lim metodikasi doirasida keng o'rganilgan. Ilmiy adabiyotlarda kreativlik ko'pincha yangi va foydali g'oyalarni ishlab chiqish, muammolarga noodatiy yondashish, turli yechimlarni ilgari surish hamda mavjud bilimlarni yangi vaziyatlarda qo'llash qobiliyati bilan bog'lanadi.

Guilfordning divergent fikrlashga oid qarashlarida kreativ fikrlashning ravonlik, moslashuvchanlik va originallik kabi jihatlariga e'tibor qaratiladi. Torrance tadqiqotlarida esa kreativ fikrlashni maxsus topshiriqlar orqali rivojlantirish va baholash imkoniyatlari ishlab chiqilgan. Zamonaviy tadqiqotlarda ham bo'lajak pedagoglarning kreativligini rivojlantirishda aynan divergent fikrlash, kreativ topshiriqlar, konstruktiv yondashuv va pedagogik refleksiya muhim omillar sifatida qayd etilmoqda. Frontiers+1

EFL o'qituvchilarini tayyorlash bo'yicha tadqiqotlar esa bo'lajak o'qituvchilarning kreativ pedagogik faoliyatini shakllantirishda bilim, mustaqillik, shaxsiy sifatlar va refleksioning o'zaro bog'liqligini ko'rsatadi. ScienceDirect

Shu bilan birga, bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarida kreativlikni rivojlantirishni aynan interfaol ta'lim muhiti, kollaborativ texnologiyalar va "Amaliy fonetika" fanining didaktik imkoniyatlari bilan uzviy bog'lagan holda tashkil etish masalasi alohida metodik yondashuvni talab qiladi.

Tadqiqotning maqsadi

Tadqiqotning maqsadi bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarida kreativlikni rivojlantirish metodikasini takomillashtirishning pedagogik shart-sharoitlarini aniqlash, ularni ta'lim jarayoniga tatbiq etish imkoniyatlarini asoslash hamda kreativlikni rivojlantirishga yo'naltirilgan metodik tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqotning metodologik asoslari va metodlari

Tadqiqotning metodologik asosini shaxsga yo'naltirilgan, kompetensiyaviy, faoliyatga asoslangan va interfaol ta'lim yondashuvlari tashkil etadi.

Tadqiqot jarayonida ilmiy-nazariy va o'quv-uslubiy adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy tahlil, pedagogik kuzatish, suhbat, ta'lim faoliyati samaradorligini o'rganish, tajriba-sinov hamda matematik-statistik ishlov berish metodlaridan foydalanish ko'zda tutilgan.

Tadqiqot obyekti sifatida Turan International University Xorijiy til va adabiyoti yo'nalishining 2-kurs talabalari belgilangan. Tadqiqot predmeti esa bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarida kreativlikni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish jarayonidan iborat.

Kreativlikning pedagogik mohiyati

Kreativlik shaxsning yangi g'oyalarni yaratish, mavjud bilim va tajribalarni yangi vaziyatlarda qo'llash, muammolarning o'ziga xos yechimlarini izlash hamda an'anaviy yondashuvlardan tashqariga chiqish qobiliyatini ifodalaydi.

Pedagogik nuqtayi nazardan kreativlik o'qituvchining ta'lim jarayonini mavjud qoliqlar asosida tashkil etish bilangina cheklanmasdan, muayyan pedagogik vaziyatdan kelib chiqib yangi metodik yechimlarni ishlab chiqishi va qo'llay olishini anglatadi.

Bo'lajak ingliz tili o'qituvchisining kreativligi quyidagi faoliyatlarda namoyon bo'lishi mumkin:

- yangi dars usullarini ishlab chiqish;
- o'quv materiallarini turli shakllarda taqdim etish;

- kommunikativ vaziyatlarni mustaqil model-lashtirish;
- muammoli vaziyatlarga bir nechta yechim taklif qilish;
- ta'lim oluvchilarning individual ehtiyojlariga mos topshiriqlar yaratish;
- raqamli vositalardan ijodiy foydalanish;
- mustaqil pedagogik loyihalarni ishlab chiqish va amalga oshirish.

Shunday qilib, kreativlik bo'lajak ingliz tili o'qituvchisining nafaqat umumiy ijodiy qobiliyati, balki kelgusidagi kasbiy faoliyatining samaradorligini belgilovchi muhim kompetensiyalardan biri sifatida qaralishi lozim.

Interfaol ta'lim muhitida kreativlikni rivojlantirish

Kreativlikni rivojlantirishning muhim shartlaridan biri talabaning o'z fikrini erkin ifodalashi, turli g'oyalarni ilgari surishi va yangi yechimlarni sinab ko'rish uchun qulay ta'lim muhitini yaratishdir.

Interfaol ta'lim mazkur imkoniyatlarni kengaytiradi. Bunda talaba tayyor bilimni qabul qiluvchi emas, balki o'quv faoliyatining faol subyekti sifatida ishtirok etadi. O'qituvchi esa bilimning yagona manbai sifatida emas, balki talabaning mustaqil va ijodiy faoliyatini tashkil etuvchi pedagog sifatida faoliyat yuritadi.

Interfaol ta'lim muhitida muammoli topshiriqlar, munozaralar, guruhli faoliyat, loyiha ishlari, rolli o'yinlar va ochiq savollardan foydalanish talabalarining turli fikrlarni ishlab chiqishiga imkon beradi. Innovatsion ta'lim texnologiyalari yordamida kreativ fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan tadqiqotlarda ham bunday muhitning pedagogika yo'nalishidagi talabalar kreativligiga ijobiy ta'siri qayd etilgan. Tandfonline

Kreativ ta'lim muhiti talabaning xatodan qo'rqmasligi va yangi g'oyalarni sinab ko'rishiga imkon berishi bilan ham ahamiyatlidir. Kreativlikni baholash va rivojlantirish bo'yicha tadqiqotlarda psixologik jihatdan xavfsiz, fikrlar keskin baholanmaydigan muhit kreativ faoliyat uchun muhim shartlardan biri sifatida ko'rsatiladi. Frontiers

Kollaborativ texnologiyalarning kreativlikni rivojlantirishdagi imkoniyatlari

Kollaborativ ta'lim talabalarining hamkorlikda bilim yaratishi, fikr almashishi va umumiy muammoni birgalikda hal etishiga asoslanadi. Mazkur yondashuv bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kreativligini rivojlantirish uchun muhim pedagogik imkoniyatlarni yaratadi.

Guruhli va juftlikdagi faoliyat davomida talaba o'z qarashini boshqa ishtirokchilarning fikrlari bilan taqqoslaydi. Bu esa muammoga bir nechta nuqtayi nazardan qarash, muqobil yechimlarni izlash va o'z g'oyasini takomillashtirishga imkon beradi.

Kollaborativ faoliyatda quyidagi metodlardan foydalanish maqsadga muvofiq:

- brainstorming;
- loyiha metodi;
- muammoli vaziyatlarni tahlil qilish;

- role-play;
- munozara va debat;
- Think-Pair-Share;
- kichik guruhlarda ijodiy topshiriqlar bajarish.

Bunday faoliyatlarning umumiy jihati talabani tayyor javobni takrorlashidan ko'ra, mustaqil ravishda g'oya yaratishiga imkon berishidir.

“Amaliy fonetika” fanining kreativlikni rivojlantirishdagi imkoniyatlari

Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarida kreativlikni rivojlantirishda “Amaliy fonetika” fanidan foydalanish alohida metodik imkoniyatlarga ega. Fonetika mashg'ulotlari talaffuz, urg'u, intonatsiya, ritm va nutqning boshqa fonetik xususiyatlarini amaliy faoliyat orqali o'zlashtirishga yo'naltiriladi.

Mazkur jarayonni faqat reproduktiv mashqlar bilan chegaralash talabani ijodiy imkoniyatlarini to'liq namoyon etishiga imkon bermasligi mumkin. Shu sababli fonetik mashg'ulotlarda ijodiy va kommunikativ topshiriqlardan foydalanish maqsadga muvofiq.

Masalan, talabaga ma'lum fonetik hodisadan foydalanib dialog yaratish, bir xil gapni turli kommunikativ maqsadlarda turlicha intonatsiya bilan ifodalash, berilgan audio material asosida talaffuzdagi farqlarni aniqlash yoki guruhda yangi fonetik mashq ishlab chiqish kabi topshiriqlar berilishi mumkin.

Bunday topshiriqlarda talaba tayyor namunani takrorlamaydi, balki o'z bilimlarini qayta tashkil etadi va yangi pedagogik yoki kommunikativ mahsulot yaratadi. Shu jihatdan “Amaliy fonetika” mashg'ulotlari bo'lajak o'qituvchining kreativ va kasbiy kompetensiyalarini birgalikda rivojlantirish imkonini beradigan ta'limiy maydon sifatida qaralishi mumkin.

EFL ta'limida kreativ pedagogika bo'yicha mavjud tadqiqotlar ham kreativ faoliyatni til o'rgatish jarayoniga integratsiya qilish o'quv natijalari va kreativ fikrlashni birgalikda rivojlantirish imkoniyatiga ega ekanligini ko'rsatadi. ScienceDirect

Kreativlikni rivojlantirish mezonlari

Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarida kreativlikni rivojlantirish jarayonini samarali tashkil etish uchun uning mezonlarini aniqlash zarur. Kreativ fikrlash bo'yicha klassik va zamonaviy tadqiqotlarda ravonlik, moslashuvchanlik, originallik va g'oyalarni rivojlantirish kabi ko'rsatkichlar keng qo'llanadi. Frontiers+1

Tadqiqotimiz nuqtayi nazaridan kreativlikni baholashda quyidagi mezonlarga e'tibor qaratish mumkin.

Ravonlik — talabani muayyan muammo yuzasidan qisqa vaqt ichida bir nechta g'oyalarni ishlab chiqish qobiliyati.

Moslashuvchanlik — muammoga turli nuqtayi nazardan yondashish va vaziyatga qarab fikrlash strategiyasini o'zgartira olish qobiliyati.

Originallik — o'ziga xos, noodatiy va boshqalarning tayyor fikrlarini takrorlamaydigan g'oyalarni ishlab chiqish qobiliyati.

Takomillashtirish — yaratilgan g'oyani rivojlantirish, unga qo'shimcha elementlar kiritish va uni amaliy faoliyatga moslashtirish qobiliyati.

Mazkur mezonlar bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kreativlik darajasini kompleks tarzda aniqlashga xizmat qilishi mumkin.

Kreativlikni rivojlantirishning metodik modeli

Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarida kreativlikni rivojlantirish metodikasini takomillashtirishda jarayonni izchil bosqichlar asosida tashkil etish maqsadga muvofiq.

Birinchi bosqichda talabalarining kreativlikka bo'lgan munosabati, mavjud bilim va ko'nikmalari aniqlanadi. Bu bosqich diagnostik xarakterga ega bo'lib, keyingi pedagogik faoliyatni rejalashtirish uchun asos yaratadi.

Ikkinchi bosqichda kreativ fikrlashni faollashtiruvchi interfaol metodlar va kollaborativ texnologiyalar ta'lim jarayoniga kiritiladi. Talabalar guruhli va juftlikdagi faoliyat, muammoli vaziyatlar, munozaralar va ijodiy topshiriqlar orqali faol ishtirok etadilar.

Uchinchi bosqichda kreativ topshiriqlar kasbiy mazmun bilan bog'lanadi. Xususan, “Amaliy fonetika” mashg'ulotlarida talabalar mustaqil ravishda kommunikativ va fonetik topshiriqlar ishlab chiqadilar, ularni sinovdan o'tkazadilar va o'z faoliyatlarini tahlil qiladilar.

To'rtinchi bosqich refleksiv-tahliliy xarakterga ega bo'lib, talabani o'z faoliyatini baholashi, yaratilgan mahsulot va yechimlarni tahlil qilishi hamda ularni takomillashtirishi bilan tavsiflanadi.

Mazkur bosqichlarning o'zaro uzviyligi kreativlikni bir martalik topshiriq orqali emas, balki tizimli pedagogik jarayon sifatida rivojlantirish imkonini beradi.

Muhokama

Tadqiqotning nazariy tahlili shuni ko'rsatadiki, bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kreativligini rivojlantirish faqat alohida ijodiy topshiriqlarni bajarish bilan cheklanmasligi kerak. Kreativlik ta'lim mazmuni, metodlari, pedagogik muhit va baholash mexanizmlarining o'zaro uyg'unligi asosida shakllantirilishi lozim.

Bunda o'qituvchining roli ham muhimdir. O'qituvchi talabani har bir javobini tayyor mezonlar asosida baholashdan ko'ra, uning fikrini asoslashiga, muqobil yechimlarni ko'rib chiqishiga va o'z g'oyasini takomillashtirishiga sharoit yaratishi kerak.

Bo'lajak EFL o'qituvchilarini kreativ pedagogikaga tayyorlash bo'yicha tadqiqotlarda ham kreativlikni rivojlantirish bilim berishdan tashqari mustaqillik va refleksiyani qo'llab-quvvatlashni talab qilishi ta'kidlangan. ScienceDirect

Shuningdek, raqamli texnologiyalardan foydalanish ham kreativ pedagogik faoliyatning imkoniyatlarini kengaytirishi mumkin. Biroq texnologiyani o'zi kreativlikni ta'minlamaydi; uning samarasi topshiriqning qanday loyihalashtirilgani va talabani faoliyatdagi mustaqilligi bilan belgilanadi.

Shu sababli bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarida kreativlikni rivojlantirishning samarali modeli uchta asosiy jihatning uyg'unligiga tayanishi lozim: **kreativ pedagogik muhit, interfaol-kollaborativ faoliyat va kasbiy mazmundagi ijodiy topshiriqlar.**

Xulosa

Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarida kreativlikni rivojlantirish zamonaviy pedagogik ta'limning muhim vazifalaridan biri bo'lib, u bo'lajak mutaxassisning kasbiy tayyorgarligini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqishga xizmat qiladi.

Tadqiqotning nazariy tahlili asosida kreativlikni shaxsning yangi g'oyalar yaratishi, muammolarga turli nuqtayi nazardan yondashishi, mavjud bilimlarni yangi vaziyatlarda qo'llashi va o'z faoliyatini takomillashtira olishi bilan tavsiflanadigan kompleks sifat sifatida qarash mumkin.

Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarida kreativlikni rivojlantirish uchun interfaol ta'lim muhitini yaratish, kollaborativ texnologiyalardan foydalanish, ijodiy va muammoli topshiriqlarni tizimli tashkil etish hamda talabalarni refleksiv faoliyatga jalb qilish muhim metodik shart-sharoitlar hisoblanadi.

"Amaliy fonetika" fanining mazmuni esa mazkur jarayon uchun muhim amaliy imkoniyatlarni taqdim etadi. Fonetika mashg'ulotlarini ijodiy-kommunikativ topshiriqlar bilan boyitish orqali talabalar nafaqat fonetik bilim va ko'nikmalarini rivojlantiradi, balki kelgusidagi pedagogik faoliyatida foydalanishi mumkin bo'lgan kreativ metodik yechimlarni ham ishlab chiqadi.

Shunday qilib, bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarida kreativlikni rivojlantirish metodikasini takomillashtirishda interfaol ta'lim muhiti, kollaborativ texnologiyalar va kasbiy mazmundagi ijodiy topshiriqlarning o'zaro uyg'unligini ta'minlash maqsadga muvofiqdir. Mazkur yondashuv bo'lajak o'qituvchilarning kreativ tafakkuri bilan bir qatorda, ularning mustaqil qaror qabul qilish, pedagogik muammolarni hal etish va zamonaviy ta'lim sharoitlariga moslashish kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

REFERENCES

1. Amabile, T. M. (1996). *Creativity in Context*. Boulder, CO: Westview Press.
2. Guilford, J. P. (1950). Creativity. *American Psychologist*, 5(9), 444-454.
3. Guilford, J. P. (1967). *The Nature of Human Intelligence*. New York: McGraw-Hill.
4. Torrance, E. P. (1974). *The Torrance Tests of Creative Thinking: Norms-Technical Manual*. Lexington, MA: Personnel Press.
5. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and Methods in Language Teaching*. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Harmer, J. (2007). *The Practice of English Language Teaching*. 4th ed. Harlow: Pearson Longman.

7. Lin, Y.-S. (2011). Fostering creativity through education – a conceptual framework of creative pedagogy. *Creative Education*, 2(3), 149-155.

8. Alabbasi, A. M. A., et al. (2022). What do educators need to know about the Torrance Tests of Creative Thinking: A comprehensive review. *Frontiers in Psychology*, 13, 1000385. *Frontiers*

9. "Infusing creative pedagogy into an English as a foreign language classroom: Learning performance, creativity, and motivation." *System. Tadqiqot EFL darslariga kreativ pedagogika faoliyatlarini integratsiya qilishning ta'lim natijalariga ta'sirini o'rgangan. ScienceDirect*

10. "An exploratory investigation into EFL teacher educators' approaches to develop EFL teachers' ability to teach for creativity." *Thinking Skills and Creativity*, 43, 101006. *ScienceDirect*

11. "Developing students' creative thinking using innovative education technologies." *Interactive Learning Environments*, 32(7). *Tandfonline*

12. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni. *LEX.UZ*